

співвідношень у суглобі в дорослих і, тим самим, попередження розвитку патологічного процесу у хворих найбільш працездатного віку.

А.Х. Озеров пройшов шлях від клінічного ординатора до керівника клініки, а у 1963 р. був обраний завідувачем кафедри травматології та ортопедії Київського медичного інституту ім. акад. О.О. Богомольця, яку очолював до 1976 р.

Багато років творчої роботи присвятив проф. А.Х. Озеров важливій проблемі у травматології — лікуванню переломів шийки стегнової кістки та переломів кінцівок. Запропонована ним методика закритого остеосинтезу переломів шийки стегнової кістки за технікою виконання доступна практичним лікарям-травматологам.

Наукова діяльність Антона Хрисанфовича охоплювала широкий обсяг досліджень стосовно лікування порушень опорно-рухового апарата — уроджена дисплазія кульшового суглоба, метало- і гомоостеосинтез, регенерація кісткової тканини, хірургічне лікування метафізарних переломів тощо. Він розробив ряд оригінальних реконструктивних операцій при захворюваннях великих суглобів, удосконалив методіку металоостеосинтезу, що збагатило практичну ортопедію.

Як представник Київської школи ортопедів-травматологів, він був прибічником стабільного остеосинтезу

довгих кісток, псевдосуглобів, удосконалюючи для цього металеві фіксатори. Клініко-експериментальні дослідження гомо- і гетерокісткової пластики при реконструктивно-відновних операціях дозволили обґрунтувати показання для її використання. Відомі дослідження Антона Хрисанфовича, які присвячені травмам та захворюванням хребта, зокрема вивченню патогенезу спондилолістезу та його лікуванню.

Антон Хрисанфович брав активну участь у громадській діяльності — був членом редколегії міжвідомчого збірника “Ортопедія, травматологія і протезування”, членом правління Республіканського наукового товариства ортопедів-травматологів, брав участь у численних комісіях, консилиумах, консультаціях.

Він опублікував 80 наукових праць, присвячених актуальним проблемам ортопедії-травматології. Велику увагу Антон Хрисанфович приділяв підготовці наукових кадрів, під його керівництвом захищено 15 кандидатських та 8 докторських дисертацій.

Усю свою наукову, клінічну і педагогічну роботу А.Х. Озеров спрямовував на служіння справі зцілення хворих. Він запам'ятався своєю високою відповідальністю, глибокою порядністю, скромністю, постійним прагненням до вдосконалення, широкою ерудицією, доброчинністю.

БОГДАНОВ Федір Родіонович (1900–1973)

У березні 2012 р. відбулась творча зустріч вчених-медиків ортопедів-травматологів — співробітників ДУ “Інститут травматології та ортопедії НАМН України”, Центру спортивної травми Національного університету фізичного виховання та спорту України, членів Київського осередку Української асоціації ортопедів-травматологів, присвячена пам'яті видатного російського і українського вченого ортопеда-травматолога, заслуженого діяча науки РРФСР, члена-кореспондента АМН СРСР, доктора медичних наук, професора Богданова Федора Родіоновича.

Доповідь про життєвий і творчий шлях проф. Ф.Р. Богданова зробив видатний український вчений ортопед-травматолог, учень Ф.Р. Богданова, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений діяч науки України, д-р мед. наук, проф. В.М. Левенець.

Зі своїми спогадами про Ф.Р. Богданова виступили професори Г.В. Гайко, А.П. Кризь-Пугач, д-р мед. наук М.І. Хохол.

Проф. В.М. Левенець почав свою доповідь так: “Сьогодні ми зібрались в ДУ “Інститут травматології та ортопедії НАМН України, у якому з 1958 по 1973 р. працював один із провідних ортопедів-травматологів Радянського Союзу і України — чл.-кор. Академії медичних наук СРСР, заслужений діяч науки РРФСР, доктор медичних наук, професор Федір Родіонович Богданов — почесний член Академії

наук Болгарії, Чехословаччини, НДР. Я працював усі ці роки з Федором Родіоновичем і під його керівництвом в 1963 р. захистив кандидатську, а в 1970 р. — докторську дисертацію і мені приємно розповісти про Ф.Р. Богданова як про вченого, організатора, людину”.

Ф.Р. Богданов народився в 1900 р. в с. Єлєнка Новозибківського повіту Чернігівської губернії в сім'ї коробей-

ника. Батько Федора Родіоновича, людина з жорстким характером, не отримав освіти сам і тому не збирався давати її своїм дітям.

Федір Родіонович самостійно рано навчився читати. Завдяки приходському священикові, який обіцяв оплатити подальше навчання хлопчика, Федір Родіонович поїхав у м. Богучар Брянської губернії. Матеріальна підтримка священика і природні здібності Федора Родіоновича допомогли йому вступити до класичної чоловічої гімназії, яку він успішно закінчив у 1919 р.

Після закінчення гімназії Ф.Р. Богданов вступив на медичний факультет Ростовського університету, але громадянська війна не дала можливості завершити навчання. У 1920 р. він був мобілізований до Червоної Армії і зачислений червоноармійцем до Третьої Кавказької стрілецької дивізії. Після демобілізації в 1922 р. за проханням Ф.Р. Богданова його прийняли до 1-го Московського державного університету, який він закінчив у 1925 р. (медичний факультет Ростовського університету на той час був розформований).

Федір Родіонович з дитинства засвоїв одне правило — життя дається тільки важкою працею і для того, щоб воно склалось, потрібно дуже багато працювати. Тільки тоді ти будеш у перших рядах і можеш бути кращим серед інших. Усі, хто знав Ф.Р. Богданова, відзначали, що він усе сприймав виключно серйозно, аналізував і завжди шукав правильне вирішення проблем, що виникали. Невдачі сприймав дуже боляче і старався якнайшвидше їх виправити.

Після закінчення навчання в університеті в 1925 р. Ф.Р. Богданов був направлений на роботу в Центральний виконавчий комітет Російської Федерації, де працював уповноваженим по справам народів Півночі. Одночасно працював у Державному університеті фізіотерапії і ортопедії (безплатно). З 1925 по 1927 р. працював у Московському НДІ швидкої допомоги ім. М.В. Скліфосовського, а потім навчався в аспірантурі в Державному університеті фізіотерапії і ортопедії під керівництвом проф. Т.С. Зацепіна. За дорученням свого вчителя проф. Т.С. Зацепіна Ф.Р. Богданов створив документальний фільм *“Поднимание ползающих”* про віддалені результати ортопедичного і фізіотерапевтичного лікування пацієнтів з патологією суглобів, який постійно демонструвався на лекціях вчителя.

Як відомо, у 20-ті роки минулого століття кіно було взагалі явищем у житті суспільства, а в медицині — це було новаторство. Вірогідно, схильність до нового позитивно вплинула на Ф.Р. Богданова і стала його характерною рисою, якою він успішно користувався протягом усього подальшого життя.

У Москві Федір Родіонович познайомився зі своєю майбутньою дружиною Вандою Янівною Тарковською. У 1930 р. за запрошенням проф. В.Д. Чакліна, який очолював Свердловський обласний інститут травматології і ортопедії, разом з дружиною переїхав у Свердловськ, де став керівником науково-учбового сектора інституту й одночасно завідувачем клінічного відділення.

У цей період Федір Родіонович приділив велику увагу розробці дуже важливої на той час проблеми репаративної регенерації і лікування внутрішньосуглобових

переломів. Він вніс багато нового у вирішення цієї проблеми: в експерименті ним було доведено, що внутрішньосуглобові переломи зростаються набагато гірше ніж діафізарні і причиною цього є наявність синовіальної рідини.

Другим дуже важливим питанням, яке було доведено автором, що пошкоджений суглобовий хрящ не відновлюється, а лише заміщується сполучною тканиною.

Ці нові дані стали Федору Родіоновичу базою, щоб висунути постулат про необхідність точної репозиції уламків при внутрішньосуглобових переломах, а також міцної їх фіксації для можливої ранньої функції. Ці положення залишаються актуальними й донині. Наукові дослідження з проблеми лікування внутрішньосуглобових переломів лягли в основу його монографії *“Внутрішньосуглобові переломи”* — книги, яка протягом багатьох років була настільним учбовим посібником для ортопедів-травматологів і сьогодні представляє інтерес для практикуючих лікарів.

У 1937 р. Ф.Р. Богданов захистив докторську дисертацію на тему *“Репаративные процессы при внутрисуставных переломах и принципы лечения этих переломов”* і був затверджений у званні професора. Через короткий час був обраний завідувачем кафедри травматології і ортопедії Свердловського медінституту.

У наступні роки до 1941 р. проф. Ф.Р. Богданов працював деканом лікувального факультету Свердловського медінституту.

Від самого початку Великої Вітчизняної війни Ф.Р. Богданов неодноразово звертався у військкомат з вимогою відправити його на фронт. Його подальшу долю вирішив телефонний дзвінок з Москви — дзвонив знаменитий хірург Микола Нілович Бурденко: “Ви, Федір Родіонович, призначені головним хірургом Уральського військового округу”.

Його учні так описують роль вчителя — професора Ф.Р. Богданова: “Вражала його працездатність, багато сотень поранених пройшли через руки Федора Родіоновича. Він займався лікуванням вогнепальних ран великих суглобів, кисті, вогнепального остеомієліту, тяжких обморожень; одним з перших застосував “глухий” шов після ампутації унаслідок обмороження IV ступеня”.

У 1942 р. Ф.Р. Богданов запропонував операцію обхідного позавогнищезового синостозу при лікуванні вогнепального остеомієліту в поєднанні з псевдоартрозом діафіза великогомілкової кістки. Розроблена методика операції з успіхом була виконана Федором Родіоновичем та його учнями більше ніж у 80 учасників ВВВ.

“Мені прийшлося, — сказав проф. В.М. Левенець, коли я був керівником клініки складного протезування і відновної хірургії Київського НДІ ортопедії, у 1960 р. виконати операцію обхідного синостозу за Богдановим. Результат операції був вражаючим. У подальшому наш співробітник І.Г. Антонюк розробив методику “обхідного полісіностозу”.

Навіть при наявності гнійного процесу синостозування гомілкових кісток забезпечувало зрощення. У подальшому пацієнти мали можливість навантажувати кінцівку, а у деяких хворих були навіть ліквідовані нориці.

Багаторічний досвід лікування вогнепального остеомієліту і результати експериментальних досліджень дали

можливість Ф.Р. Богданову висловити думку про доцільність заповнення залишкових кісткових порожнин м'язом на судинній ніжці, стеблом Філатова, а також кістковими алотрансплантами, біологічною пломбою.

Федір Родіонович у цей період публікує рекомендації щодо відстроченого і вторинного швів при вогнепальних пораненнях.

За видатні заслуги у справі розвитку вітчизняної травматології і ортопедії, надання висококваліфікованої допомоги учасникам ВВВ проф. Ф.Р. Богданов був нагороджений вищими нагородами Батьківщини: орденом Леніна, орденом Червоної Зірки, орденом Трудового Червоного Прапора та багатьма медалями.

Період 1940–1950-х років став найвищим розквітом організаційної, творчої та лікувальної діяльності Ф.Р. Богданова. У 1943 р. він був призначений директором Свердловського НДІ відновної хірургії, травматології і ортопедії, створеного на базі Уральського інституту травматології-ортопедії та обласної лікарні для інвалідів ВВВ.

За час роботи в Свердловську Ф.Р. Богданов підготував 16 докторів і 39 кандидатів наук.

У 1943 р. Ф.Р. Богданов розробив спосіб остеосинтезу довгих трубчастих кісток з використанням металевого стержня Богданова зі сталі IX18H9T, який відрізнявся від стержня Кюнчера меншою товщиною, формою та гнучкістю. Цей метод знайшов широке застосування при лікуванні переломів і псевдосуглобів, а пізніше при лікуванні різних ортопедичних захворювань і наслідках травм, при корекційних остеотоміях стегнової і великогомілкової кісток.

Минуло багато років, у промисловому виробництві Росії залишилось декілька металоконструкцій і серед них — стержень Богданова.

Наука не стоїть на місці. Ідея інтрамедулярного остеосинтезу вдосконалюється. Прийде час, коли стержень Богданова стане музейним експонатом, але вклад Ф.Р. Богданова в розвиток і вдосконалення металоостеосинтезу ніколи не буде забутий.

Уперше в світі Ф.Р. Богданов здійснив унікальну операцію по заміщенню головки і шийки стегнової кістки п'ятковою кісткою паралізованої нижньої кінцівки. Пізніше Федір Родіонович при відсутності головки і шийки стегнової кістки запропонував і здійснив операцію повороту великого вертлюга на 180° з фіксацією металевим стержнем. Утворений таким чином кістковий виступ виконував роль головки стегнової кістки.

Учнями Ф.Р. Богданова була розроблена операція заміщення дефекту головки плечової кістки проксимальним

кінцем малоомілкової кістки з частиною сухожилля двоголового м'яза стегна.

У 1958 р. Ф.Р. Богданов переїжджає до м. Києва, де його обирають завідувачем кафедри ортопедії і травматології Інституту удосконалення лікарів і одночасно призначають заступником директора з наукової роботи Київського НДІ ортопедії. За короткий період часу Ф.Р. Богданов значно оживив наукову роботу в НДІ ортопедії. За 15 років роботи Федора Родіоновича в Київському НДІ ортопедії під його керівництвом було захищено 15 докторських дисертацій (І.А. Крамаров, З.І. Шнейдеров, М.В. Новіков, А.Х. Озеров, Г.Л. Ємець, Є.П. Меженіна, Є.Т. Скляренко, І.Г. Книш, Г.Т. Лихвар, В.О. Яралов-Яралянц, О.О. Путилова, Є.П. Підрушняк, І.Г. Талько, В.М. Левенець, В.С. Шаргородський) та 47 кандидатських дисертацій.

Доцільно відзначити, що Ф.Р. Богданов протягом 7 років працював проректором з наукової роботи Київського інституту удосконалення лікарів.

Федір Родіонович був блискучим лектором. Його лекції характеризувались простотою викладення складних проблем хірургії опорно-рухової системи, дохідливістю і запам'ятовувались високим ораторським мистецтвом, ерудицією, глибоким розумом.

Під час лекції Ф.Р. Богданов широко використовував демонстрацію ілюстративного матеріалу, іноді — демонстрацію пацієнтів. Наочність — це риса, яка завжди відрізняла лекції Федора Родіоновича.

Проф. Ф. Р. Богданов постійно і багаторазово представляв Українську травматологію і ортопедію з новими, солідними доповідями на міжнародних конгресах у Лондоні, Парижі, Празі, Софії, Берліні, Лейпцигу і та ін.

Ф.Р. Богданов — автор багатьох нововведень у травматології і ортопедії. Він запропонував новий метод лікування вродженого вивиху стегна з новими показаннями до операції, передопераційною підготовкою, новим доступом (за Богдановим), новим інструментарієм, новим способом обробки вертлюгової западини. Розробив нову методику хірургічного лікування хвороби Шпренгеля, артродез гомілковостопного суглоба, сегментарну остеотомію довгих кісток з використанням стержня Богданова, операцію при спондилолітезі та багато іншого.

Сьогодні погляди на багато проблем сучасної ортопедії і травматології значно змінилися, з'явилися нові, більш сучасні, малоінвазивні методи лікування, але ім'я Ф.Р. Богданова займає в історії нашої спеціальності почесне місце.